

Overzicht geldstromen

Veenkoloniën 2002

Monitoring van gelden in het kader van de motie Waalkens/Snijder

Opgesteld door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
met medewerking van en in overeenstemming met:

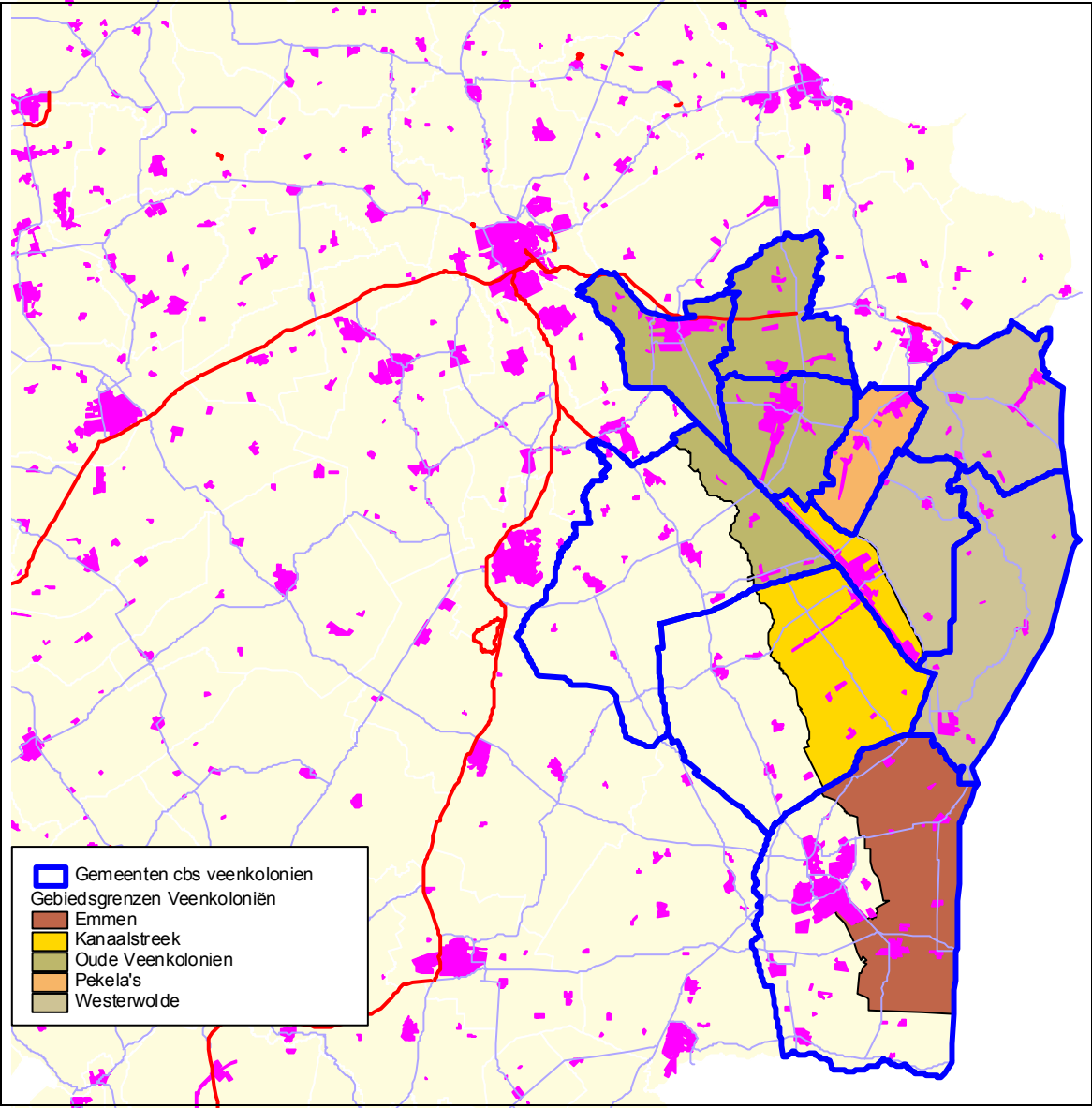
- Ministerie van Economische Zaken
- Ministerie van Verkeer en Waterstaat
- Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
- Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Oktober 2003

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
2.	Achtergrond	5
3.	Motie Waalkens/Snijder	6
4.	Uitvoering motie Waalkens/Snijder	7
4.1	Werkwijze	7
4.2	Onderzoeksbependingen	7
5.	Resultaten	8
5.1	Inleiding	8
5.2	Gedecentraliseerde middelen	9
5.2.1	Kompas voor het Noorden (EZ-aandeel en EFRO).....	9
5.2.2	Kaderbeschikking Uitvoeringsprogramma Innovatie Landbouw Noord-Nederland.....	11
5.2.3	LEADER projecten.....	12
5.2.4	Plattelandsontwikkelingsprojecten (POP).....	12
5.2.5	Projecten provincies	13
5.2.6	Projecten Verkeer en Vervoer.....	14
5.2.7	Herinrichting Veenkoloniën	14
5.2.8	Interreg EDR (Eems-Dollard Regio)	15
5.3	Centrale middelen	15
5.3.1	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	15
5.3.2	Ministerie van Economische Zaken	16
5.3.3	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.....	17
5.3.4	Ministerie van VROM.....	17
5.3.5	Ministerie van Verkeer en Waterstaat.....	17
5.3.6	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	18
6.	Samenvatting en conclusies	19
6.1	Gedecentraliseerde middelen	19
6.2	Centrale middelen	20

Kaartje van het gebied, zoals gehanteerd door de Commissie Hoekstra

1. Inleiding

In december 2000 werd door het kabinet de Commissie Structuurversterking Veenkoloniën (Commissie Hoekstra) ingesteld met als taak de sociaal-economische situatie van dit gebied te analyseren. De reden hiervoor was de matige sociaal-economische structuur alsmede de verwachting dat door aanpassing van het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB), in het bijzonder van het beleid rond de zetmeelaardappelen, de situatie nog aanzienlijk zou kunnen verslechteren.

De commissie kwam in mei 2001 met haar rapport. Het hierop volgende kabinetsstandpunt werd behandeld in de Vaste Kamercommissie Landbouw, Natuurbeheer en Visserij behandeld, waarbij de motie Waalkens / Snijder werd aangenomen.

De Commissie Hoekstra adviseerde een regiovisie op te stellen voor het gebied. Naar aanleiding hiervan hebben provincies en gemeenten de 'Agenda voor de Veenkoloniën' uitgebracht, met plannen voor dit gebied.

In het kader van de uitwerking van deze motie werden de geldstromen richting Veenkoloniën van verschillende overheden in beeld gebracht en samengevat in deze rapportage. De cijfers zijn, behalve door een aantal ministeries, aangeleverd door SNN (Samenwerkingsverband Noord-Nederland), de provincies Groningen en Drenthe, de dienst Laser van het ministerie van LNV en de Diensten Landelijk Gebied (DLG) in Groningen en Drenthe.

2. Achtergrond

De taak van de Commissie Structuurversterking Veenkoloniën werd als volgt omschreven:

"De commissie heeft tot taak het analyseren van de huidige sociaal-economische situatie van de Drents-Groningse Veenkoloniën, daaronder begrepen het bepalen van de effectiviteit van eerder getroffen maatregelen ten behoeve van het gebied, in het perspectief van verdere beleidsvorming."

De Commissie kwam in mei 2001 met haar rapport. Enkele kernpunten uit het rapport waren:

- Het gebied heeft een bij voortdurend achterblijvende sociaal-economische ontwikkeling met een relatief laag inkomens- en opleidingsniveau;
- Meer dan gemiddelde werkloosheid;
- Lage arbeidsparticipatie;
- De ligging is ongunstig en de ontsluiting is slecht, zeker met openbaar vervoer;
- Het gebied valt buiten de prioriteitsgebieden van het beleidsprogramma 'Kompas voor het Noorden';
- Bestuurlijke versnippering (2 provincies en 10 gemeenten);
- De landbouw in het gebied is kwetsbaar door eenzijdige specialisatie op de zetmeelaardappelteelt; doordat ook verwerking hier plaatsvindt, is het hele gebied sterk van deze teelt afhankelijk;
- Het gebied heeft een negatief imago, vooral bij buitenstaanders;
- Positief zijn de rust, ruimte, geen congestie en de unieke historische waarden;
- De commissie bepleit o.a. dat betrokken partijen een integrale regiovisie opstellen.

In december 2001 verscheen het kabinetsstandpunt, met als belangrijkste punten:

- In grote lijnen wordt het rapport van de Commissie Structuurversterking Veenkoloniën onderschreven;
- Het verminderen van steun aan de landbouw is reeds langere tijd inzet van het kabinet; de noodzaak dat de regio moet uitzien naar vervangend perspectief is derhalve een aangelegenheid die de gehele regering aangaat;
- Tevens wordt geconstateerd dat de regio meer gebruik kan maken van in het huidige beleidskader reeds beschikbare middelen;
- Juist de elementen 'betere benutting bestaand beleid' en 'integrale aanpak' vergen hierbij intensievere aandacht, zowel van de kant van het rijk als van de regio zelf;
- Het gebied wordt gevraagd om aan te geven op welke wijze bestaande mogelijkheden optimaal en in samenhang kunnen worden benut en welke aanvullende maatregelen nodig zouden zijn om de problemen van achterstand het hoofd te bieden ("opstellen regiovisie");
- Het kabinet vraagt de plannen te zien als gerichte bijstelling en nadere onderbouwing op onderdelen van de reeds uitgebrachte ICES claims, waarover in de volgende kabinetsperiode moet worden besloten.

3. Motie Waalkens/Snijder

Naar aanleiding van de behandeling op 8-2-2002 van het regeringsstandpunt t.a.v. het rapport Hoekstra over de Veenkoloniën werd in de Tweede Kamer de motie Waalkens/Snijder aangenomen.

De tekst van de motie luidt als volgt:

*"De kamer, gehoord de beraadslaging,
Constaterende dat de regering erkent dat de sociaal-economische problematiek van de Veenkoloniën een zaak is die de regering aangaat;
Constaterende dat op dit moment geen sprake is van specifiek gebiedsgericht beleid t.b.v de Veenkoloniën;
Constaterende dat het gebied onvoldoende gebruik maakt van bestaande regelingen.
Van mening dat de veelheid aan financierings- en investeringsregelingen alsmede een onvoldoende benutting van sectorale regelingen een efficiënte inzet van structuurversterkende middelen hindert;
Verzoekt de regering met een gebundelde aanpak voor de gebied te komen en voorstellen te doen aan de Kamer;
Verzoekt hierbij ook aanvullende financieringen te betrekken, zoals gelden uit hoofde van de ICES, bundeling van geldstromen vanuit het EU-budget, gelden die voortkomen uit de commissie Koopmans.
En gaat over tot de orde van de dag.
Waalkens/Snijder-Hazelhoff"*

In de memorie van toelichting bij de begroting van LNV is aangegeven dat deze motie als volgt zal worden uitgevoerd:

"De motie Waalkens/Snijder (28000, XIV, nr. 72 d.d. 14 maart 2002), waarin gevraagd wordt te komen tot een beter gebruik van bestaande mogelijkheden alsmede een gebundelde inzet van middelen, zal in de komende tijd worden uitgevoerd. In samenwerking met de andere betrokken departementen wordt gewerkt aan een vorm van monitoring. Gedurende een aantal jaren zal geïnventariseerd worden welke geldstromen er richting Veenkoloniën gaan en in hoeverre die gebundeld worden ingezet. Hierover zal aan de Kamer worden gerapporteerd."

4. Uitvoering motie Waalkens/Snijder

4.1 Werkwijze

Bij het in beeld brengen van de geldstromen richting Veenkoloniën zijn verschillende departementen betrokken geweest. Aan verschillende ministeries is gevraagd om gegevens aan te leveren aangaande gelden richting Veenkoloniën. De ministeries die hiervoor zijn benaderd en gegevens hebben aangeleverd zijn:

- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV)
- Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu (VROM)
- Ministerie van Economische Zaken (EZ)
- Ministerie van Verkeer en Waterstaat (V&W)
- Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW)
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW)

Bij het uitvoeren van het regionale beleid spelen de provincies een belangrijke rol. De uitvoering is voor een deel gelegd bij het SNN, het Samenwerkingsverband Noord-Nederland. De gegevens van SNN vormen een belangrijk deel van deze rapportage. Daarnaast hebben de provincies Groningen en Drenthe gegevens aangeleverd, alsook de Diensten Landelijk Gebied (DLG) in deze provincies. De gemeenten in de Veenkoloniën beschikken over reguliere middelen uit met name het Gemeentefonds. Er is geen speciale toekenning voor de Veenkoloniën en er is daarom geen aparte analyse van de gemeentelijke gelden gemaakt.

4.2 Onderzoeksbependingen

Bij het onderzoek naar de geldstromen die in 2002 ten behoeve van projecten in de Veenkoloniën zijn ingezet, deden zich enkele beperkingen voor. De belangrijkste waren:

1. De Veenkoloniën vormen weliswaar een geografisch geheel, maar geen bestuurlijk geheel. Een complicerende factor is dat de Drentse gemeenten deels, dat wil zeggen met het zandgedeelte, buiten het Veenkoloniaal gebied zijn gelegen. Het is dan ook vrijwel onmogelijk gegevens te verzamelen op het niveau van 'Veenkoloniën'. Er is, tenzij anders vermeld, aangesloten bij de gebiedsafbakening zoals die door de Commissie Hoekstra is gehanteerd, dus incl. Westerwolde.
2. De administraties van de verschillende uitvoerende organisaties geeft de bron van de financiering niet altijd duidelijk weer. Soms worden departementen bij naam genoemd, soms wordt de verzamelnaam 'rijk' gebruikt. Hierdoor is inzicht naar de bron niet altijd te geven. Ook de post 'privaat' wordt op verschillende wijzen weergegeven.
3. Aanvankelijk werd de aandacht geconcentreerd op de bestedingen in 2002 omdat dit de meest zuivere vorm van bestedingen in het Veenkoloniaal gebied zou zijn. Vaak worden echter de toezeggingen¹ genoemd. Beide vormen komen in deze rapportage voor. De aannames die hierbij is gemaakt, is dat er gemiddeld in een jaar evenveel wordt toegekend als er wordt besteed. Echter, indien projecten een looptijd van meerdere jaren hebben, zullen er meer lopende projecten zijn dan goedgekeurde projecten. Het voordeel van goedkeuringen is dat deze een beter inzicht in de actuele stand van zaken geven. Bij bestedingen gaat het om keuzes uit het verleden en om projecten die (bijna) zijn afgerond. In de tabellen is steeds aangegeven welke vorm gekozen is bij het in beeld brengen van de geldstromen in 2002 richting de Veenkoloniën.

Doordat in een jaar al dan niet grote projecten worden goedgekeurd, kunnen de verschillen tussen jaren aanzienlijk zijn. Dat komt in deze rapportage niet tot uiting.

---

¹ In deze rapportage worden veelvuldig de begrippen **toezeggingen** en **bestedingen** gehanteerd. Met toezeggingen worden de subsidiebedragen bedoeld die in eerste instantie aan de aanvrager worden toegezegd ter realisering van een project. Met bestedingen worden de betalingen bedoeld, die naar aanleiding van de toegezegde subsidie worden gedaan.

5. Resultaten

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de resultaten die verkregen zijn uit de monitoring van de gelden die in 2002 naar de Veenkoloniën zijn gegaan. Hierin wordt onderscheid gemaakt tussen de gedecentraliseerde middelen en de middelen die rechtstreeks onder de departementen vallen. Voor de eerste categorie ligt de beslissingsbevoegdheid in de regio; de tweede categorie omvat veelal algemene regelingen.

De gedecentraliseerde middelen worden besproken in paragraaf 4.2. Het gaat hier om middelen die als stimulering worden ingezet binnen het kader van 'Kompass voor het Noorden', Leader, delen van POP, provinciaal beleid en Verkeer en Vervoer. Per regeling is aangegeven of er **toezeggingen** of **bestedingen** zijn gemeten.

In paragraaf 4.3 van dit hoofdstuk worden de centrale middelen weergegeven die door de diverse ministeries beschikbaar zijn gesteld ten behoeve van stimulering en ondersteuning van projecten in de Veenkoloniën.

In onderstaande tabel zijn een aantal kengetallen opgenomen over oppervlakte, bevolking en MKB (Midden- en Kleinbedrijf) in de Veenkoloniën ten opzichte van Noord-Nederland. Deze kunnen behulpzaam zijn bij de interpretatie van geldstromen in de volgende hoofdstukken.

Tabel 1: De Veenkoloniën in cijfers

	Veenkoloniën	Noord-Nederland	% Veenkoloniën
Inwoneraantal	198.500	1.685.663	11,8
Oppervlakte (ha)	96.500	908.228	10,6
MKB (aantal bedrijven)	8.000	70.000	11,4

Bron: CBS Statline, MKB-Noord

5.2 Gedecentraliseerde middelen

De provincies Groningen, Fryslân en Drenthe hebben hun bestuurlijke krachten sinds 1992 gebundeld in het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN). In SNN-verband ontwikkelt het Noorden gezamenlijk beleid. Kerntaak is het versterken van de ruimtelijk-economische structuur. Het gezamenlijke beleid van het Noorden is omschreven in het programma '**Kompas voor het Noorden**'.

Het Kompas voor het Noorden is het ruimtelijk-economisch ontwikkelingsprogramma van het Samenwerkingsverband Noord-Nederland. Het bestaat uit een maatregelen, die gevoed worden uit verschillende bronnen. Dit betreft ondermeer bronnen van de departementen en van de Europese Unie.^{2/}

Onderstaand zijn de verschillende gedecentraliseerde middelen samengevat weergegeven naar financier of verlener van de subsidie. Achtereenvolgens komen de geldstromen via SNN, DLG, Provincie, Verkeer en Waterstaat en de Eems-Dollard Regio aan de orde. Het gaat daarbij steeds om bedragen in euro's in 2002. Er is getracht om een zo zuiver mogelijke benadering te geven in de vorm van toezeggingen of bestedingen.

5.2.1 Kompas voor het Noorden (EZ-aandeel en EFRO)

Er kan onderscheid worden gemaakt tussen het programmadeel en generieke regelingen voor het bedrijfsleven. Bij de eerste categorie nemen de **bestuurscommissies** van SNN per project een beslissing. In dit deel gaat het om een breed scala van maatregelen zoals bedrijventerreinen, activiteiten gericht op het MKB, toeristische infrastructuur en binnenstedelijke projecten. Bij de tweede categorie beslist de **uitvoeringsorganisatie** van SNN over de toekenningen.

De projecten die gehonoreerd worden in het programmadeel hebben over het algemeen een looptijd van meerdere jaren. Wanneer en hoeveel subsidie er na de goedkeuringsverlening wordt uitgekeerd, verschilt per project. Dit hangt namelijk af van de voortgang van het project. Hierdoor is het niet mogelijk om een goed overzicht te geven van de bestedingen van programmagelden voor de duur van één jaar. Vandaar dat bij de regioprogramma gelden een overzicht wordt gegeven van de **toezeggingen** die gedaan zijn in 2002.

In het programmadeel zijn ook projecten opgenomen die zich richten op individuele MKB-bedrijven in het hele Noorden. Om het aandeel dat neerdaalt in de Veenkoloniën te bepalen zijn er verdeelsleutels toegepast. Voor het MKB betreft dit het aandeel van de MKB-bedrijven dat in de Veenkoloniën voorkomt ten opzichte van geheel Noord-Nederland (11,4%, tabel 1). Deze methode is uiteraard arbitrair en zal niet altijd nauwkeurig zijn, doch alternatieven waren niet voorhanden dan wel kennen soortgelijke problemen.

---

² Hierbij moet onderscheid gemaakt worden tussen middelen die het Samenwerkingsverband Noord-Nederland zelf binnen de aangegeven kaders kan honoreren, middelen die zijn gedecentraliseerd aan andere overheden dan het Samenwerkingsverband Noord-Nederland en middelen, waarvan de toekenning op rijksniveau plaatsvindt. Tot de eerste categorie behoren de EZ-middelen voor Kompas voor het Noorden (behalve de centrale Investeringspremiereregeling), de EFRO-middelen van het noordelijke doelstelling 2 programma (inclusief uitfasering oude gebieden), het Uitvoeringsprogramma Innovatie Landbouw Noord-Nederland van het ministerie van LNV, het Leaderprogramma en het Plattelands Ontwikkelingsprogramma. Tot de andere categorie gedecentraliseerde middelen behoren ondermeer de Gemeenschappelijke Doel Uitkering van het ministerie van V&W dat aan de provincies is toebedeeld en Interreg IIIa, dat voor deze regio is ondergebracht bij de Eems-Dollard Regio.

In tabel 2 staat het overzicht van de toegezegde bedragen uit de regioprogramma's. De subsidies die SNN hiervoor verstrekt, worden gefinancierd door EZ en EU. De overige posten zijn bijdragen vanuit andere bronnen.

Tabel 2: Regioprogramma's 'Kompas voor het Noorden' 2002

Bron/financier	Veenkoloniën	Noord-Nederland
Toezegging EU ^{3/}	680.380	20.971.564
Toezegging EZ-Kompas	919.918	27.563.889
Bijdrage overig rijk	65.000	3.849.095
Bijdrage lagere overheden	373.975	23.853.144
Overig/privaat ^{4/}	1.152.053	33.715.649
Totale investeringsbedragen projecten ^{5/}	3.191.325	109.953.341

Bij bovenstaande gegevens valt het volgende op te merken:

- Het totale investeringsbedrag van de projecten waarvoor binnen het gehele Noorden binnen het programmadeel 'Kompas' door SNN in 2002 subsidie werd verstrekt, bedroeg € 110 miljoen. ^{6/}
- Van de projecten die in aanmerking komen voor een subsidie via het programmadeel komt bijna **3%** ten goede aan de Veenkoloniën.
- De **toezeggingen** door het SNN in de totale projectkosten van de regioprogramma's in de Veenkoloniën bedragen ca € 1,6 mln (afkomstig van EZ: € 680.380 en EU: € 919.918). Dit is ca **50%** van de investeringen (€ 3.191.325) waarover subsidie kan worden aangevraagd.
- Van de **toezeggingen** die in het kader van de regioprogramma's in 2002 zijn gedaan via SNN (EU en EZ-geld) gaat **3,3%** naar de Veenkoloniën (€ 1,6 mln van € 48,5 mln, totalen van eerste 2 regels in tabel 2).
- Zowel in de Veenkoloniën als in het gehele Noorden genereren de verstrekte subsidies aanzienlijke bedragen als totale investering, waarbij vervolginvesteringen nog niet in beeld zijn gebracht.

Generieke regelingen

Generieke subsidieregelingen zijn bestemd voor individuele ondernemingen. In 2002 betrof het de volgende regelingen waarvan in het kader van 'Kompas voor het Noorden' gebruik kon worden gemaakt:

- HRM: Human Resource Management
- KITS: Kwaliteits Investerings in de Toeristische Sector
- NIOF: Noordelijke Innovatie Ondersteunings Faciliteit
- IPR: Investeringspremie Noord-Nederland (decentraal)

Doordat het om individuele bedrijven gaat, waren de subsidie-ontvangende bedrijven waren eenvoudig te achterhalen.

Het ging hierbij om de **bestedingen** die in 2002 geregistreerd zijn. Deze bedragen geven de meest nauwkeurige benadering van het geld dat via subsidieregelingen naar de Veenkoloniën is gegaan,

³ Deze gelden zijn opgebouwd uit EFRO Phasing-Out, EFRO Doelstelling 2 en overige EU-gelden. EFRO staat voor: Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling.

⁴ Dit kan bijvoorbeeld een bijdrage zijn die de projectindieners zelf levert.

⁵ Over deze projectkosten wordt door SNN een subsidie toegekend. Deze subsidie wordt gefinancierd door EZ/EU.

⁶ Het totale investeringsbedrag van de met EZ-middelen gefinancierde projecten in 2002 bedroeg € 528 miljoen. Hierin zitten ook de investeringen die verricht met de inzet van de middelen van de generieke regelingen en de uitvoeringskosten van zowel het programmadeel als de regelingen.

omdat de looptijden van de projecten maximaal 18 maanden is en veelal het gesubsidieerde bedrag binnen een jaar wordt vastgesteld en uitbetaald.

In tabel 3 staan de **bestedingen** uitgesplitst naar de betreffende subsidieregelingen.

Tabel 3: *Subsidieregelingen 'Kompas voor het Noorden' 2002*⁷

	HRM	KITS	NIOF	IPR	Totaal
Bijdrage EZ/EU	1.250	86.089	65.822	233.847	387.008
Overige/private bijdrage	1.250	487.838	98.733	1.325.131	1.912.952
Investeringsbedragen projecten Veenkoloniën	2.500	573.927	164.555	1.588.987	2.299.960
Bijdrage EZ/EU Noord-Nederland.	166.717	1.114.066	1.538.654	2.980.218	5.799.655
Investeringsbedragen projecten Noord-Ned	380.904	8.226.447	4.100.890	19.370.676	32.078.917

Uit bovenstaande tabel valt het volgende op te maken:

- De bijdrage van Economische Zaken/Europese Unie via één van deze regelingen in de totale subsidiabele projectkosten is 17%.
- Van de totale bestedingen die via de subsidieregelingen in 2002 in het Noorden zijn gedaan, is **7,2%** terecht gekomen in de Veenkoloniën.

5.2.2 Kaderbeschikking Uitvoeringsprogramma Innovatie Landbouw Noord-Nederland

Het Uitvoeringsprogramma Innovatie Landbouw Noord-Nederland (UILNN) is in het leven geroepen door het ministerie van LNV⁸. Gedurende 2001-2004 wordt hiervoor jaarlijks € 2.3 mln (*f* 5 mln) beschikbaar gesteld.

Projecten die hiermee gefinancierd worden, hebben veelal een werking over grote gebieden. Vandaar dat goedgekeurde projecten in meer of mindere mate tevens aan de Veenkoloniën zijn toegerekend. Om dezelfde reden als bij de regioprogramma's is er hier voor gekozen om de **toezeggingen** weer te geven. Een overzicht van de gelden die in het kader van UILNN toegezegd zijn aan de Veenkoloniën staat in tabel 4.

Tabel 4: *Overzicht UILNN-gelden 2002*

	Veenkoloniën	Noord-Nederland
Toegezegde subsidies	2.524.240	5.838.232
Overige/private bijdrage	4.224.366	7.084.268
Totale investeringsbedragen projecten	6.748.607	12.922.500

Ten aanzien van de UILNN-gelden in bovenstaande tabel valt het volgende op te merken:

- 45% van de totale kosten waarover subsidie kan worden aangevraagd wordt gefinancierd via de UILNN-regeling;
- 43% van de totale toegezegde bedragen in Noord-Nederland komen neer in de Veenkoloniën.

⁷ De maximale subsidiepercentages van de verschillende regelingen zijn: 50% (HRM), 40% (NIOF) en 15% (KITS en IPR).

⁸ Officieel is de UILNN-regeling ingesteld door LNV. EZ heeft bij de start van de regeling echter ook een aantal projecten geëncmitteerd en draagt voor ca 2/7 bij (mededeling SNN). Geëncmitteerd 2002 bedrag(EZ)= €1.668.066,- en bedrag (LNV)= €4.170.166,-

5.2.3 LEADER projecten

LEADER (Liason Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale) is een Europees programma waarvan enkele geselecteerde plattelandsgebieden gebruik kunnen maken. Noord-Nederland kent 8 van dergelijke gebieden, waarvan er twee deels in de Veenkoloniën liggen. Dit betreffen de LEADER gebieden Oldambt-Westerwolde en Oost-Drenthe. LEADER wordt voornamelijk gefinancierd uit het Europees Oriëntatie en Garantiefonds voor de Landbouw (EOGFL).

In tabel 5 staan de gegevens van de twee (deels Veenkoloniale) LEADER-gebieden. Bedacht moet worden dat LEADER dus niet van toepassing is op geheel Noord-Nederland en dat de Veenkoloniën maar een deel van de aangewezen gebieden vormen.

De LEADER-gelden die naar de Veenkoloniën zijn gegaan en in tabel 5 worden gepresenteerd betreffen **toezeggingen in 2002**.^{9/} Het gaat om 8 projecten die liggen in deze twee gebieden.

Tabel 5: Toezeggingen LEADER, 2002

	Veenkoloniën	Noord-Nederland
Toezeggingen EU-EOGFL	791.763	5.488.390
Toezeggingen Rijk	458.863	1.605.555
Toezeggingen Regio	1.355.062	1.355.062
Privaat	1.526.426	4.707.082
Totaal subsidiabele projectkosten	4.132.114	17.517.373

In het overzicht valt op dat de Veenkoloniën bijna 25% van de LEADER gelden opnemen, waarmee het LEADER programma voor de Veenkoloniën van aanmerkelijk belang is. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat het voor een tweetal projecten moeilijk te beoordelen is welk aandeel daadwerkelijk in de Veenkoloniën terecht komt. Hierdoor is het waarschijnlijk dat het berekende percentage dat neerdaalt in Veenkoloniën aan de hoge kant is.

5.2.4 Plattelandsontwikkelingsprojecten (POP)

Ook het POP is een Europees programma, met medefinanciering van diverse regionale en nationale partijen. Uitvoering van het POP ligt bij DLG. In tabel 6 is weergegeven in hoeverre de Veenkoloniën in 2002 gebruik hebben gemaakt van het POP programma, dat wil zeggen: wat de totale **toezeggingen** voor dit gebied in 2002 zijn geweest.^{10/} Het betreft hier toezeggingen voor 6 projecten in 2002. Eén project daarvan ligt in de Drentse Veenkoloniën, de rest in de Groningse Veenkoloniën.

Tabel 6: Overzicht toegezegde POP-gelden 2002

	Veenkoloniën	Totaal Groningen en Drenthe
EU	1.104.098	6.232.100
Rijk	2.761.532	6.572.667
Provincies	578.813	1.573.477
Gemeenten	36.653	2.115.738
Waterschap	590.919	1.007.820
Overig	75.000	772.991
Totale projectkosten	5.147.015	18.274.793

⁹ De financiële bijdrage van de provincies worden deels gefinancierd met behulp van LEADER-gelden. In het samenvattende hoofdstuk is een correctie uitgevoerd om dubbeltellingen te voorkomen.

¹⁰ De POP-gelden betreffen toezeggingen. Deze projecten hebben een looptijd en uitbetaling van meerdere jaren. Er wordt van uitgegaan dat gedurende de looptijd van het programma elk jaar een even groot bedrag wordt toegezegd (en uitbetaald).

Gelet op het overzicht van de POP-gelden in tabel 6, valt op dat 28% van de totale POP-gelden in Groningen en Drenthe neerdaalt in de Veenkoloniën hetgeen een meer dan evenredig deel is ^{11/}, ^{12/}.

5.2.5 Projecten provincies

De provincies steunen projecten die ook vanuit andere bronnen worden gefinancierd, zoals Leader. Deze projecten kunnen daar ook zijn vermeld. In de totaalstelling van tabel 15 is er voor gezorgd dat er geen dubbeltellingen plaatsvinden.

Projecten provincie Drenthe

De provincie Drenthe heeft gegevens verstrekt over projecten in de Veenkoloniën ^{13/} met een divers scala aan financieringswijzen. In tabel 7 wordt een overzicht gegeven van de **bestedingen** die gedaan zijn in 2002. Hierbij worden ook gelden inzichtelijk gemaakt die door de EU in het kader van LEADER worden gefinancierd. De projecten die vanuit het LEADER-budget door de provincies worden besteed, zijn in tabel 11 toegerekend aan de provincies en niet aan de EU. Omdat de gegevens die versterkt zijn door de provincie, bestedingen betreffen en dit in principe de meest zuivere vorm van monitoren is, zijn de subsidiebedragen die in beide overzichten voorkomen en die dienen ter ondersteuning van hetzelfde project, toegerekend aan de provincies.

Tabel 7: Bestedingen provincie Drenthe in de Veenkoloniën, 2002

	Bestedingen provincie Drenthe
Technische hulp	29.630
Gemeenten	45.000
TSPS/Provincie ^{14/}	375.643
LEADER	240.219
Overig	1.660.180
Totaal projectkosten	2.350.672

Voor de uitvoering van de Agenda voor de Veenkoloniën is in 2002 door provincie Drenthe € 100.000 besteed.

Projecten provincie Groningen

De **bestedingen** van de provincie Groningen in de Veenkoloniën zijn weergegeven in tabel 8. Ook hier is rekening gehouden met mogelijke dubbeltellingen ten opzichte van de LEADER-gelden. De beperkingen genoemd bij Drenthe, gelden ook voor Groningen.

¹¹ Het percentage van de POP-gelden is hierbij uitgedrukt ten opzichte van Groningen + Drenthe en niet t.o.v. Noord-Nederland zoals bij de andere overzichten. POP is een provinciaal programma.

¹² Dit hoge percentage wordt voornamelijk veroorzaakt door één project op het grensgebied, nl. de inrichting van de Kropswolder Buitenpolder dat op het randgebied van de Veenkoloniën ligt (gebiedsindeling zoals gedefinieerd door commissie Hoekstra).

¹³ De provincie Drenthe beschikt over middelen en menskracht, die ze inzet voor haar hele provinciale gebied. Er is geen speciale algemene toekenning voor de Veenkoloniën. Daarom is er geen analyse van de Drentse provinciale middelen mogelijk. De projecten die genoemd worden hebben slechts betrekking op het LEADER- en landbouwbudget. De overige projecten en plannen, zoals b.v. arbeidsmarkt, zorg, economische structuurversterking, milieu enz. zijn hier niet bij betrokken.

¹⁴ TSPS staat voor Tijdelijke Subsidieregeling Plattelands Structuurfonds. Dit fonds wordt door de provincie Drenthe gefinancierd.

Tabel 8: Bestedingen provincie Groningen in de Veenkoloniën, 2002

	Bestedingen prov. Groningen ^{15/}
LEADER	1.188.005
Provincie	785.494
Totale projectkosten	2.096.499

Verder heeft de provincie € 123.000 besteed voor uitvoering van de Agenda voor de Veenkoloniën.

5.2.6 Projecten Verkeer en Vervoer

De bijdrageregeling van het ministerie van V&W voor regionale en lokale infrastructuur wordt steeds verder gedecentraliseerd en gaat daarbij over naar de provincie in het kader van de GDU. Daarnaast worden er bijdragen gegeven voor Duurzaam Veilig, die vanaf 2005 ook in de GDU worden ondergebracht. Voor openbaar vervoer projecten zijn bijdragen verstrekt in het kader van de Commissie De Boer. Deze regeling komt te vervallen. Voor 2002 ging het om onderstaande **toezeggingen** ten behoeve van regionale verkeersprojecten in de Veenkoloniën.

Eventuele provinciale en gemeentelijke gelden en projecten zijn hierbij niet vermeld.

Tabel 9: Toezeggingen V&W t.b.v. Veenkoloniën, 2002

	Toezegging
V&W	2.689.299
Gemeenten	3.568.824
Totaal	6.258.123

5.2.7 Herinrichting Veenkoloniën

De werkzaamheden in het kader van de Herinrichtingswet zitten in de eindfase. Er zijn in 2002 dan ook geen nieuwe projecten meer goedgekeurd. Wel zijn er in 2002 bestedingen geweest voor projecten van de Herinrichting van de Veenkoloniën. Een overzicht van deze bestedingen staat in tabel 10, waarbij de bedragen voor het Oldambt buiten beschouwing zijn gelaten.

Tabel 10: Bestedingen Herinrichting Veenkoloniën, 2002

	Groningen	Drenthe	Totaal
LNV	4.234.000	2.823.000	7.057.000
Overig	1.367.000	1.273.000	2.640.000
Bestedingen Veenkoloniën 2002	5.601.000	4.096.000	9.697.000
Bestedingen landinrichting 2002	17.900.000	9.299.000	27.199.000

¹⁵ De aangeleverde cijfers van de provincie Groningen zijn bestedingen in het gebied zoals gedefinieerd in de 'Agenda voor de Veenkoloniën'. Dit gebied is kleiner dan het in dit rapport gehanteerde gebied (waar het gebied van de commissie Hoekstra is gevolgd) doordat bepaalde zandgebieden (bijv. gedeelte van Westerwolde) niet meegerekend zijn in de gebiedsdefiniëring van de commissie 'Agenda voor de Veenkoloniën'.

Uit tabel 10 valt af te leiden dat:

- In 2002 een groot deel (36%) van de totale bestedingen in het kader van landinrichting in Groningen en Drenthe besteed is aan de Herinrichting in de Veenkoloniën.
- LNV voor het grootste gedeelte (73%) bijdraagt aan de financiering van de Herinrichting in de Veenkoloniën.
- De bestedingen in 2002 in Groningen groter waren dan in Drenthe. Dit zou nog aanzienlijk meer zijn geweest indien de afkoop stadsmeierrechten voor een bedrag van € 6,8 mln waren meegenomen. Deze gelden worden niet toegerekend aan de bestedingen in de Veenkoloniën, omdat dit een uitzonderlijke eenmalige uitgave betreft en het geld bovendien niet naar het gebied gaat, maar ten goede komt aan de stad Groningen.

5.2.8 Interreg EDR (Eems-Dollard Regio)

In het kader van Interreg IIIA zijn er in 2002 een aantal projecten financieel ondersteund. Interreg wordt door EU-gelden gefinancierd en betreft grensoverschrijdende projecten in Nederland en Duitsland. In 2002 ging het om vijf projecten die (deels) in de Veenkoloniën zijn/worden gerealiseerd. De totale kosten van deze vijf projecten zijn € 6.057.423. Hiervan wordt ongeveer de helft gefinancierd door het Interreg-programma. **Toezeggingen** die gedaan zijn ten behoeve van deze 5 projecten en die kunnen worden toegerekend aan de gemeenten in de Veenkoloniën, bedragen in totaal **€ 609.906**.

5.3 Centrale middelen

Verschillende ministeries hebben, naast de decentrale inzet, ook eigen middelen en regelingen waarmee geld wordt ingezet. Deels komt dit ten goede van de Veenkoloniën. Onderstaand is hiervan een opsomming gegeven.

5.3.1 Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Het ministerie van LNV zet middelen in langs meerdere wegen en voor meerdere doelstellingen. De belangrijkste geldstromen lopen via het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) en bestaan uit de ondersteuning van de zetmeelaardappelteelt en de hectaretoeslagen voor de granen. Voor toekenning moet aan EU voorwaarden worden voldaan. De totale omvang is niet exact bekend maar ligt in de orde van grootte van € 35 - € 40 mln. Hoewel deze bedragen aan de akkerbouwers worden uitbetaald, draagt dit ook bij aan het in stand houden van de werkgelegenheid bij AVEBE. Het merendeel van de bedragen wordt rechtstreeks op basis van een aanvraag aan akkerbouwers (of aan AVEBE) uitgekeerd.

Via de instrumenten onderwijs, onderzoek en voorlichting ondersteunt LNV de ontwikkelingen in de landbouw. In tabel 11 zijn verder nog de bestedingen weergegeven die in 2002 in het kader van een aantal LNV-regelingen, o.a. Programma Beheer, hebben plaatsgevonden.

Tabel 11: Bestedingen EU/LNV t.b.v. Veenkoloniën, 2002

	EU-bijdrage	LNV-bijdrage	Totaal
Programma Beheer	34.457	8.615	43.072
Bosuitbreiding op Landbouwgrond	220.857	55.215	276.072
Subsidie zeldzame huisdieren	90	22	112
Stimulering biologische productie	112.717	84.936	197.653
Kennis Winkel Mineralen	0	78.000	78.000
Kaderregeling Kennis en Advies	0	42.000	42.000
Totaal Veenkoloniën	368.120	268.789	636.909

Verder is voor de realisatie van de EHS (bufferzone Bargerveen) in 2002 door LNV 120 ha grond voor een bedrag van € 4,9 mln aangekocht. In de provincie Groningen werd in dit kader in Westerwolde 65 ha grond aangekocht voor een bedrag van € 0,9 mln.

5.3.2 Ministerie van Economische Zaken

De EZ middelen die via het Kompas worden ingezet zijn volledig gedecentraliseerd, behalve de centrale IPR middelen, waarvoor € 4,5 beschikbaar is. Deze bedragen staan weergegeven bij SNN. EZ zet ook centrale middelen in, die deels terecht komen in de Veenkoloniën. In het kader van het ruimtelijk economische beleid is de TIPP (Tender Investerings Projecten Provincies) van belang, die in de provincie Groningen worden ingezet (tabel 12).

Tabel 12: Toezeggingen TIPP in Veenkoloniën, 2002

	Toezegging EZ
Hoogezand-Sappemeer	1.339.130
Stadskanaal	3.347.897
Vlagentwedde	1.109.363
Provincie Groningen	869.458 ¹⁶⁾
Totaal Veenkoloniën	6.665.848

Verder heeft EZ gelden toegezegd in het kader van de IPR (Investerings Premie Regeling). De bedragen kunnen sterk variëren per jaar en per gemeente. De **toezeggingen** voor 2002 staan in tabel 13.

Tabel 13: Toezeggingen IPR in Veenkoloniën, 2002

	Toezegging EZ
Hoogezand Sappemeer	5.4 mln
Totaal Veenkoloniën	5.4 mln

Daarnaast is aan de gemeente Emmen nog € 7.7 mln toegezegd. Dit betreft echter de kern Emmen die net buiten het Veenkoloniale gebied ligt.

¹⁶ Vanwege de systematiek wordt deze bijdrage niet meegeteld bij de totalen van tabel 15.

5.3.3 Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Het Ministerie van SZW heeft geen afzonderlijke budgetten voor regionaal (arbeidsmarkt) beleid. De verantwoordelijkheid voor het regionale beleid ligt bij de arbeidsmarktpartijen in de regio. Zij weten beter dan de centrale overheid wat er nodig is om de lokale en regionale arbeidsmarkten goed te laten functioneren. Deze visie ligt mede ten grondslag aan de verschuiving van verantwoordelijkheden op het terrein van arbeidsmarktbeleid als gevolg van de invoering van de Wet Werk en Bijstand volgend jaar.

In het kader van het Langman-akkoord draagt SZW bij aan een versterking van de werkgelegenheid in het Noorden. In 1999 zijn 300 extra ID-banen naar Noord-Nederland gevloeid. In 2001 zijn 121 banen van Amsterdam aan het Noorden toegekend. Daarnaast is van 1 januari 1999 tot 1 januari 2003 de afdrachtvermindering langdurig werklozen (VLW) in het gehele Noorden opengesteld voor werkzoekenden die langer dan 6 maanden werkloos zijn (in plaats van 12 maanden).^{17/}

5.3.4 Ministerie van VROM

VROM stelt langs een aantal wegen middelen beschikbaar.

- **ISV middelen**

Deze zijn bestemd voor herstructurering van stedelijke gebieden. In het Kompas voor het Noorden was voor VROM een bedrag opgenomen € 45 mln (f 100 mln) voor landelijk gebied. Het betreft ISV-geld^{18/} dat jaarlijks wordt toegekend aan de provincies op basis van het ISV-programma. Grotere gemeenten ontvangen de middelen rechtstreeks; voor kleinere gemeenten is de besteding gedecentraliseerd naar de provincies op basis van opgestelde plannen.

Vanwege de decentralisatie wordt de besteding voor de Veenkoloniën niet zichtbaar bij VROM. Van de grotere gemeenten, die het geld rechtstreeks ontvangen, ontvangt Emmen ca € 8.2 mln in de periode 2000-2005 (ca € 1.65 mln per jaar).

- **Woonzorgstimuleringsregeling (VROM en VWS)**

Deze is bedoeld om een innovatieve aanpak van de woonzorg te stimuleren. Uit de tweede tender, die over 2002 loopt, is circa € 1.8 mln naar de Veenkoloniën gegaan. Het gaat hierbij vooral om de grotere gemeenten Veendam en Stadskanaal; in het Drentse deel van de Veenkoloniën is geen gebruik gemaakt van deze regeling.

Enkele regelingen van VROM bevatten wel middelen maar zijn bestemd voor stedelijke gebieden en kunnen niet voor de Veenkoloniën worden ingezet. Een voorbeeld is BIRK (Budget Investering Ruimtelijke Kwaliteit).

5.3.5 Ministerie van Verkeer en Waterstaat

Door V&W worden verbeteringswerken uitgevoerd aan Rijkswegen die in de Veenkoloniën liggen. Deze verbeteringswerken zijn meerjarige (rijks)projecten. Deze rijksprojecten worden deels gefinancierd door regionale bijdragen.

In de periode vanaf ca 1998 tot 2005 zijn twee verbeteringswerken uitgevoerd aan rijksweg 33, n.l. de reconstructie van de aansluiting Muntendam en de reconstructie van kruising Dalweg 12. De totale kosten hiervoor bedragen ruim € 17 mln. In de periode 2004 tot 2007 worden verbeteringswerken uitgevoerd aan de N34 ten bedrage van ca € 40 mln.

De **bestedingen** in 2002 in het kader van “verbetering rijkswegen”, zijn weergegeven in tabel 14.

---

^{17/} Met ingang van 1 januari 2003 is de VLW voor nieuwe aanvragen afgeschaft. Op basis van de VLW krijgt een werkgever die een langdurig werkloze in dienst neemt of iemand uit daaraan gelijkgestelde groepen (bijv. 50-plussers), en van wie het loon niet meer bedraagt dan het toetsloon, een vermindering van de loonheffing die de werkgever afdraagt aan de fiscus. Dit levert de werkgever € 2.400 per werknemer per kalenderjaar op gedurende maximaal 4 jaar.

^{18/} In 2005 zal er een evaluatie van de ISV-middelen plaatsvinden, waardoor er een totaaloverzicht zal ontstaan.

Tabel 14: Bestedingen V&W in Veenkoloniën, 2002

	Bestedingen
V&W	1.856.731
Gemeenten	334.615
EU-EFRO	446.154
EZ	362.500
Totaal	3.000.000

5.3.6 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

De Commissie Hoekstra constateerde een lager dan gemiddeld opleidingsniveau in de Veenkoloniën. Het aanbod van lager onderwijs wijkt niet af van het aanbod van lager onderwijs elders in het land. De grotere plaatsen, zoals Veendam, Stadskanaal en Winschoten, beschikken over middelbaar onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs. Voor hoger onderwijs moet men naar de steden in de omgeving, zoals Groningen, Emmen en Assen. Hiermee wijken de Veenkoloniën niet af van andere dunbevolkte gebieden in Nederland.

Door OCW worden geen speciale programma's ingezet ten behoeve van de Veenkoloniën.

6. Samenvatting en conclusies

6.1 Gedecentraliseerde middelen

Getotaliseerd ontstaat het volgende beeld ten aanzien van de middelen die gedecentraliseerd (para 4.2) worden ingezet, waarbij de middelen van provincies en gemeenten ook bij de gedecentraliseerde middelen zijn gerekend.

Tabel 15: Samenvatting van de decentrale middelen die in 2002 naar de Veenkoloniën zijn gegaan

Bron	Bijdrage (€)
EU	5.001.379
EZ	1.641.129
LNV ^{19/} ^{20/} ^{21/}	8.860.028
V&W	2.689.299
Overig Rijk	3.285.395
Provincies	1.892.580
Gemeenten	3.650.477
Lagere overheden	1.729.037
Overig/privaat	9.557.530
Totaal Veenkoloniën	38.306.853

Ten aanzien van bovenstaande tabel moet worden opgemerkt dat:

- De categorie 'lagere overheden' vooral gemeentelijke en provinciale bijdragen betreft.
- De bijdragen van waterschappen (zie POP-gelden) onder 'overig/privaat' zijn geschaard.
- De post 'overig/privaat' ook overigens lastig te hanteren is door verschillen in interpretatie bij de verschillende uitvoeringsorganisaties, verschillen die vanuit hun perspectief overigens logisch zijn. In elk geval bevat deze post maar in een aantal gevallen de particuliere investeringen. Zonder de post 'overig/privaat' is de inzet bijna € 29 mln.
- Het bij de posten 'provincies', 'gemeenten', 'lagere overheden' en 'overig/privaat' vooral gaat om regionale co-financieringsmiddelen.

Uit de monitoring van de decentrale middelen ten behoeve van de Veenkoloniën in 2002 kan het volgende worden geconcludeerd:

- **In 2002 is door de verschillende overheden ruim € 29 mln in de Veenkoloniën ingezet ter ondersteuning van projecten. Daarnaast is er de post overig/privaat, hier gekwantificeerd op bijna € 10 mln (doch waarschijnlijk enkele malen groter indien dit bij alle projecten was meegenomen). Deze post bestaat deels uit bijdragen van de instellingen/bedrijven die het project initiëren, waarmee de regio zelf een forse bijdrage levert.**
- **Middelen worden vanuit verschillende bronnen ingezet ter ondersteuning van projecten. De beslissingsbevoegdheid van deze gelden ligt grotendeels in de regio.**
- **Er wordt in de Veenkoloniën in variërende mate gebruik gemaakt van de decentrale regelingen. Van de programma's UILNN, LEADER en POP gaat een relatief groot deel naar de**

¹⁹ Verdeelsleutel gehanteerd ten behoeve van UILNN-gelden. Zie ook daarvoor noot bij paragraaf 4.21.

²⁰ Het grootste gedeelte van de bijdrage van LNV (80%) is gedaan in het kader van herinrichting Veenkoloniën.

²¹ Niet meegerekend is het bedrag van € 6,8 mln voor afkoop stadsmeierrechten.

Veenkoloniën. Voor de EZ-Kompas-gelden is de score relatief laag (programmadeel en generieke regelingen) respectievelijk 3,3% en 7,2%.

- Door decentralisatie en uitvoering op meerdere plekken is het moeilijk om op rijksniveau een (éénduidig) overzicht te krijgen in de bestedingen c.q. bestemmingen van de middelen. Het is hierdoor ook maar in beperkte mate mogelijk om harde conclusies te trekken naar aanleiding van het inzichtelijk maken van de gelden die in 2002 naar de Veenkoloniën zijn gegaan.

6.2 Centrale middelen

Ten aanzien van de centrale middelen, die in paragraaf 4.3. zijn beschreven, kan het volgende worden gesteld:

- Er zijn geen specifieke, op de regio toegesneden programma's bij de (rijks)overheid. De gelden zijn gedecentraliseerd. Daardoor wordt het gebied vanuit de centrale middelen niet extra gestimuleerd.
- De belangrijkste geldstromen uit centrale regelingen komen zonder besluitvorming in de regio tot stand, zoals de hectaretoeslagen in de landbouw en de werkloosheidsuitkeringen. Het gaat hierbij wel om grotere bedragen dan in de specifieke programma's.